

je odločilno vplivalo na poznejši politično diplomatski boj glede državne pripadnosti Trsta. »Morganova linija« je namreč to veliko pristanišče odrezala, izolirala od svojega neposrednega zaledja. S tem pa je bila tudi ohromljena kakoršna koli prožnost v politični funkciji Trsta, ki je ostal odslej vkljenjen v protislovne igre hladne vojne. Reševanje tržaškega vprašanja v tem obdobju je namreč postalo eno izmed zanesljivih meril, do kod je segel proces zaostrovanja odnosov med nekdanjimi velikimi zavezniki.

(Se nadaljuje)

Beseda tujih avtorjev

O strukturalizmu in Mukašovskem

Strukturalizem po svojem izvoru ni iznajdba naših dni, ampak sega nazaj do Goetheja in Humboldta (kakor pravi sodobni strukturalist Claude Lévi-Strauss), niti ni kakšna enotna filozofija, ampak bolj poseben metodološki vidik, katerega temeljna značilnost je metodološka prioriteta celote nad njenimi deli. Strukturaliste iz raznih znanstvenih in filozofskih področij druži teza, da je med celoto in vsoto njenih delov kvalitativna razlika. Celota se npr. razlikuje od mehničnega sestava delov po svoji funkcionalnosti. Strukturalistično metodologijo najdemo v sociologiji (npr. Durkheim), v psihologiji (Dilthey) in v tako imenovani celostni psihologiji (Wertheimer, Koffke, Köhler itd.).

Morda se je strukturalizem najbolj plodno uveljavil v lingvistiki in estetiki. Med različnimi šolami te smeri je imel sorazmerno velik vpliv in mednaroden odmev med obema vojnoma tako imenovani praški lingvistični krožek, ki ga je leta 1926 ustanovil prof. Vilem Mathesius, njegovi sodelavci pa so bili Jan Mukašovski, R. Jakobsen, B. Trnka in drugi. »Proti prevladajočim nazorom mladogramatične šole z njenim opisnim historizmom so postavili ob naslonitvi na ideje de Saussura in Boudouina de Courtenaya sinhronični vidik, stališče dinamičnega, funkcijskega sistema, združenega z živim predivom notranjih odnosov« (K. Chvatík). Ko je v tridesetih letih nastala polemika med češkimi avantgardnimi pesniki in pisatelji in J. Hallerjem, urednikom revije Naša řeč, ki je kritiziral pesniški jezik s konservativnega stališča (ni se strinjal z jezikom Nezvala, Vančure itd.), se je v spor vmešal tudi praški lingvistični krožek s ciklom predavanj, ki so kasneje izšla kot samostojen zbornik. Tu je J. Mukašovski odločil spor z mojstrsko razpravo »Spisni jezik in pesniški jezik«, v kateri je ostro razmejil dvojno funkcijo jezika, in sicer 1. kot sredstvo za sporazumevanje in sporočanje, in 2. kot sredstvo za doseganje estetskega učinka. S tem »funkcionalističnim« prijemom je opredelil novo pojmovanje jezika na področju literarne znanosti in estetike.

J. Mukašovski (roj. 1894) — osrednja osebnost češke strukturalistične literarne znanosti in estetike — se je v praškem lingvističnem krožku seznanil z dosežki ruske formalistične šole, pa tudi s fenomenologijo, neopozitivizmom in marksizmom. (V krožku so kot gostje predavali npr. E. Husserl

o fenomenologiji jezika, R. Carnap o logični sintaksi, L. Landgrebe o pojmu pomenskega polja, estetika E. Utitz, F. X. Šalda ter marksista J. Honzl, B. Václavek in drugi.)

Značilno za celotno delo J. Mukašovskega je, da je izhajal iz konkretnih raziskovanj češke poezije in proze, in se prek empiričnih raziskav dokopal do temeljnih estetskih kategorij. Filozofsko izhaja iz Herbartovega estetskega formalizma, ki ga je med drugim obogatil za dialektični metodološki princip. Tako je prav osrednji pojem njegove estetike — pojem strukture — zgled dialektičnega pojmovanja: »Pojem strukture temelji na notranjem poenotenju celote z vzajemnimi odnosi njenih delov, in to ne samo pozitivnih odnosov — skladnost in soglasnost, ampak tudi negativnih — nasprotja in protislovja.« (J. Mukašovski: Poglavlja s češke poetike, I. del.)

Ceprav se je v petdesetih letih pod pritiskom vulgarne ždanovske estetike odpovedal svojim nazorom, pa današnja avantgardna generacija čeških filozofov in estetikov (R. Kalivoda, J. Zumr, K. Chvatík itd.) čedalje bolj spoznava modernost in aktualnost njegove misli.

Skromen prikaz njegovega znanstvenega prijema kaže tudi majhna razprava o estetski normi, ki jo je napisal Mukašovski kot prispevek k 9. mednarodnemu filozofskemu kongresu v Parizu 1937. leta.

F. Jerman

Estetska norma

Mukašovski

Preden začnemo analizirati estetsko normo, moramo vsaj v nekaj besedah razložiti značilnosti norme. Pojma norme ni mogoče ločiti od pojma funkcije, ker uresničenje funkcije uresničuje samo normo. Ker takšno uresničenje predpostavlja dejavnost, ki je usmerjena k nekemu cilju, moramo dopustiti, da ima tudi omejitve, ki to dejavnost organizira, sama po sebi naravo energije. Ena izmed velikih zaslug moderne lingvistike je v tem, da je znala ločiti normo od pravila, ki je njena kodifikacija. Lingvistom ni ušlo, da eksistirajo jezikovni sistemi, ki — kot npr. večina dialektov — niso bili nikoli gramatično kodificirani, a imajo kljub temu svoje norme, in jezikovni kolektivi se jih spontano drže ter jih tudi uporabljajo. To so norme, katerih moč ni nič šibkejša od moči norm v kodificiranih jezikovnih sistemih. Drugi vzrok, ki je prisilil lingviste, da so skrbno ločili normo od formule, ki izraža njeno kodifikacijo, je obstoj tistih norm, ki se umikajo kakršnikoli kodifikaciji; v vsakem lingvističnem sistemu najdemo norme, ki jih ni mogoče besedno izraziti. To so npr. nekatere slogovne norme, katerih avtoritete pa ta neizrazljivost prav nič ne slabi. Kodifikacija torej ni ista kot norma; lahko se celo primeri, da je kodifikacija nepravilna, ker ni v skladu z živo normo.

Nekodificirana norma se nam je torej pokazala kot prvotni vidik norme; zato se nam ponuja kot izhodišče razprave. Vendar v tem hipu naletimo na novo vprašanje: vprašanje kodifikacije. Zakaj: kaj je norma, če nima narave pravila? Glede na to, kar smo o tem že povedali, bi bilo nemara bolje, če bi jo definirali kot uravnavalno energetska načelo. Njena navzočnost daje delujočemu posamezniku občutek, da ima v svojem delovanju omejeno svobodo; posamezniku, ki vrednoti, je vodilna moč njegov razsodek — seveda je odvisen od njegove odločitve, ali bo podredil svojo sodbo temu pritisku. Po svojem bistvu je torej norma bolj energija kot